

NEOLİBERALİZM VE SOSYAL POLİTİKA: AHLAKİ VE POLİTİK DEĞERLERDEN YOKSUN BİR ANLATININ ELEŞTİRİSİ*

Neoliberalism and Social Policy: A Critique of a Narrative Devoid of Moral and Political Values

Hülya EŞKİ UĞUZ** - Sibel ÇALIŞKAN**

Öz

Sosyal politika, uygulandığı dönemin hâkim yaklaşımının gölgesinde, kazandığı veya yitirdiği anlam ve değerler ile köklü bir değişime uğramıştır. Zaman içerisinde uğradığı değişim neticesinde hem içerik olarak hem de kurum ve mekanizmalarıyla yeni bir veçheye bürünmüştür. Yeni veçhesi her nasıl olursa olsun sosyal politika, ahlaki ve politik değerlerden bağımsız düşünülemez. Dolayısıyla sosyal politikanın ne olduğuna ve nasıl olması gerektiğine ilişkin yapılacak bir fikir inşasının ahlaki ve politik değerleri içermesi gerekir. Bu bağlamda, İkinci Dünya Savaşı'nın enkazında Beveridge Raporu'yla toplumsal sorunlara karşı başlatılan mücadelenin ve müteakiben refah döneminde sosyal politika konusunda yapılan tartışmaların ve çalışmaların iyi örnek teşkil ettiği söylenebilir. Ancak sosyal politika, 1970'lerin sonu itibarıyla neoliberal yaklaşımın gölgesinde yeni bir değişim sürecine girmiş ve refah döneminde ahlaki ve politik değerler üzerinden kazandığı anlamını giderek yitirmeye, ekonomik mantık ile çerçevelenen bir anlam kipine doğru evrilmeye başlamıştır. Sosyal politika söyleminin ekonomikleştirilmesi,

ABSTRACT

Social policy has undergone a radical change over time according to the dominant approach of the period in which it was implemented and therefore has taken a new form. Whatever happens, social policy cannot be considered independent of moral and political values, and propositions on the subject must include these values. In this context, it can be said that the discussions and studies on social policy during the welfare period are good examples. However, as of the end of the 1970s, social policy entered a new process of change under the shadow of the neoliberal approach and began to gradually lose the meaning it gained through moral and political values during the welfare period and evolve into a mode of meaning framed by economic logic. The economization of social policy discourse has led to the erosion of traditional values of social policy in many aspects. In this study, it is tried to answer the question of how social policy has been economized by moving away from moral/political values with neolib-

* Bu çalışma, Sibel Çalışkan'ın Prof. Dr. Hülya EŞKİ UĞUZ'un danışmanlığında Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Anabilim Dalı'nda hazırladığı "Yeni Sağın Gölgesinde Sosyal Politika" isimli yüksek lisans tezinin gözden geçirilmiş ve genişletilmiş bir halidir.

** Prof. Dr., Selçuk Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Bölümü, hulyaeski@selcuk.edu.tr, ORCID: 0000-0003-1583-0501.

** Dr., Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Anabilim Dalı, sibelcaliskan6@gmail.com, ORCID: 0000-0001-8675-0643.

sosyal politikanın geleneksel unsurlarının birçok yönüyle aşınmasına yol açmıştır. Bu çalışmada, neoliberalizmle birlikte sosyal politikanın nasıl ahlaki/siyasi değerlerden uzaklaştırılarak ekonomikleştirildiği ve dolayısıyla dönüştürüldüğü sorusuna yanıt verilmeye çalışılmaktadır. Neoliberalizm epistemik bir çerçevede ele alınmakla birlikte, neoliberalizmin sosyal politika anlatısı eleştirel bir yaklaşımla irdelenmektedir.

Anahtar Kelimeler: Liberalizm, Neoliberalizm, Sosyal Politika

eralism. While neoliberalism is discussed in an epistemic framework, the social policy narrative of neoliberalism is analyzed with a critical approach.

Keywords: Liberalism, Neoliberalism, Social Policy

1. GİRİŞ

Dünyanın ilk modern sosyal güvenlik sistemini inşa eden Alman devlet adamı Bismarck tarafından literatüre kazandırılan sosyal politika kavramı, geniş içeriğiyle birçok disiplin ve politikanın konusunu oluşturmaktadır. Onun bu görünümü kavramın belirli sınırlar içinde ve genel geçer bir tanımının yapılmasını zorlaştırmaktadır. Her ne kadar kesin ve tek bir tanımından söz edilemese de sosyal politika, “ücretli istihdama ağırlık vererek, emeğin yeniden üretimi noktasında aile, piyasa ve devlet arasındaki ilişkileri, siyasi iktidar ve kamu kesimindeki örgütlenme zemininde algılayan bir disiplin” şeklinde tanımlanabilir (Özgül, 2003, s. 61; Esin, 1982, s. 119).

Tarih sahnesinde tüm toplumları temsil eden yegâne bir sosyal politika uygulaması ve modelinden bahsetmenin mümkün olmadığı da burada belirtilmelidir. Yani sosyal politikanın hem içeriği hem de kurum ve mekanizmaları zamanla değişime uğramış, kavram farklı zaman dilimlerinde farklı anlam kiplerinde kullanılmıştır. Mesela kavram başlangıçta günümüzdeki şekline göre daha dar bir kapsama sahiptir. Bu dar kapsamın içeriğini işçiler, hedefini ise işçilerin çalışma koşulları ve iş ilişkileri bakımından korunması oluşturmaktadır. Oysaki günümüzde sosyal politika, çok daha geniş bir kapsama sahip olmakla birlikte sadece işçiler gibi belli bir sınıf ve onların sorunlarıyla değil, toplumla ve tüm sosyal sorunlarla ilgilenmektedir. Bu, sosyal güvenlik, sosyal yardım, sağlık, eğitim, konut, ulaşım, işçi sendikaları ve emeği gözeten iş yasalarına kadar pek çok hususun sosyal politika kavramı içerisinde değerlendirilmesi gerektiği anlamına gelmektedir. Tanımı, içeriği, kurum ve mekanizmaları zamana göre değişmekle birlikte, Titmuss’un (aktaran Busso, 2017, s. 424) da belirttiği üzere sosyal politikanın ne olduğunu ve nasıl yönetilmesi gerektiğini sorduğumuzda aldığımız cevap ne olursa olsun, “ahlaki ve politik değerler konularına yoğun bir şekilde dâhil olmaktan geri duramayız”. İkinci Dünya Savaşı’nın verdiği zararlardan sonra toplumsal dokuyu yeniden inşa etme fikrinden

ilham alan Beveridge Raporu'nun temelindeki Beş Dev Kötülüğe karşı mücadele- nin ve sonrasında Otuz Şanlı Yıl (1945-1975) diye bilinen zamanda değerler ve ahlaki meseleler üzerine yapılan tartışmanın merkezi bir önemi vardır. Yine daha sonra T.H. Marshall'ın çalışmalarında, sosyal politikaların gelişiminin neredeyse kaçınılmaz olarak vatandaşlık meseleleriyle, hak, adalet, dayanışma ve eşitlik talebiyle bağlantılı bir biçimde ele alınışına tanıklık ederiz. Yetmişlerin ortalarında ise adalet fikrinin siyasi terimlerle anlam kazandığını ve refahın ahlaki boyutunun açıkça siyasi sonuçlarla ilişkilendirildiğini görürüz. Rawls "hakkaniyet olarak adalet" kavramının "metafizik değil politik olarak anlaşılması" gerektiğini açıklayarak onu "siyasi, sosyal ve ekonomik kurumlar için geliştirilmiş ahlaki bir kavram" olarak tanımlar ve bahsi geçen tüm zaman dilimlerinde sosyal politika ahlaki ve politik değerlerle ilgili kalır. XIX yüzyılda sosyal politikayı siyasallaştıran bir başka husus da refah devletinin gelişmesiyle birlikte ortaya çıkan farklı aktörler arasındaki çatışmaların yoğunluğu ve açıklığıdır. Bu yıllarla birlikte sosyal politikanın farklı çıkar gruplarının rekabet ettiği bir savaş alanı olarak görülebileceği fikri, literatürde iyice yerleşmeye başlayacaktır. Ne var ki 1970'lerin sonunda sosyal politikanın siyasi ve ahlaki bir eleştirisi, kamu harcamalarının olumsuz makro-ekonomik sonuçlarını ve gelir desteğiyle birlikte girişimciliği yok ettiğini vurgulayan bir ekonomik söylemle beraber gündeme getirilecektir. Bu bağlamda sosyal politikalar sadece ekonomik olarak verimsiz olmakla değil ahlaksız olmakla da suçlanacaktır. Bu; bağımlılığı ve tembelliği artırdığı, toplumun ahlaki dokusunu baltalayan "parazitlerin" fırsatçı davranışlarını teşvik ettiği gerekçesiyle refah döneminin sosyal politikasına karşı büyük bir savaşın başlaması anlamına gelir. Sosyal politikanın azaltılması için verilen savaş, aynı zamanda (neoliberaller için) sosyal adalet adına girilen bir mücadeleye olarak görülür (Busso, 2017, s. 424-425-426) ve sosyal politika ahlaki ve politik değerler üzerinden kazandığı anlamı yitirerek yeni bir anlam kipine doğru evrilmeye başlar.

Bu çalışma, yukarıda bahsi geçen dönüşüm ve neoliberalizmin sosyal politika anlayışı üzerine olup çalışmada neoliberalizm epistemik bir çerçeve içinde ele alınacaktır. Laruffa'nın (2019, s. 325; 2021a, s. 2; 2022, s. 5) da dile getirdiği üzere neoliberalizmin iki geniş yorumunu belirlemek mümkündür. Neoliberalizm, öncelikle savaş sonrası sosyal-demokratik uzlaşmanın ardından kapitalist sınıf iktidarını yeniden tesis etmeyi amaçlayan bir siyasi proje olarak tanımlanabilir. Dolayısıyla bu ilk anlam kipinde neoliberalizm, ekonomik ve finansal seçkinlerin maddi çıkarlarının desteklenmesi ve refah devletinin bir "rekabet devletine" dönüştürülmesiyle ilişkilendirilir. İkinci anlam kipinde ise neoliberalizm, ekonomik verimliliği ve rekabeti en üst düzeye çıkarmak amacıyla hem bireysel özneleri hem de devleti piyasa koşullarında yeniden yapılandırmayı amaçlayan teknokratik yönetim tarzlarına

dayanan bir yönetsel rasyonalite olarak yorumlanabilir. Bu ikinci perspektifte neoliberalizm, ekonomik analizin ekonomik olmayan alanlara ve faydacı hesaplara uygulandığı “toplumun ekonomikleştirilmesi” süreçleriyle ilişkilidir. Varsayım, piyasa mantığını tüm toplumu kapsayacak şekilde genişletmenin nüfusun refahını optimize edeceği ve/veya ekonomik büyümeyi maksimize edeceğidir. Bu nedenle, neoliberalizm mutlaka asgari devlet ve refah kısıtlamasını ima etmez, ancak devlet müdahalesini ve sosyal politikayı katı bir şekilde ekonomik terimlerle değerlendirmeyi gerektirir. Bu ekonomikleştirme süreci siyasi bir proje olarak değil, ideolojik olarak tarafsız ve değerlerden bağımsız bir uygulama olarak sunulur. Neoliberalizm böylece toplumsalın siyasetten arındırılmasını, yani teknokratik yönetimin demokratik prosedürlerle yönetilebilecek alanlara genişletilmesini içerir. Gerçekten de neoklasik iktisadın varsayımlarına uygun olarak, sosyal faydanın maksimizasyonu, demokratik katılım gerektirmeyen ve hatta demokratik katılım tarafından engellenilecek ve ‘uzmanlara’ devredilmesi gereken teknokratik bir görev olarak algılanır. Böylece, ekonomikleştirme ve siyasetten arındırma birbirini güçlendirir. Neoliberalizm, “epistemik” bir çerçeveye ilişkilendiren bu ikinci boyutu, sosyal politikanın ekonomik bir mantık içinde ne ölçüde yeniden çerçevelendiğini görebilme imkânı verir bizlere. Bu bağlamda çalışmada neoliberalizmle birlikte sosyal politikanın nasıl ahlaki/siyasi boyutunu yitirerek ekonomikleştirildiği sorusuna yanıt verilmeye çalışılacak olup, neoliberalizmin sosyal politika anlatısı sosyal politikanın karmaşık yapısı, tarihsel kökenleri, kapitalizmle birlikte sürekli devinen ve değişen işlevleri de göz ardı edilmeksizin eleştirel bir okumaya tabi tutulacaktır.

2. NEOLİBERAL DÜZEN: BİREY, TOPLUM VE DEVLETİN YENİDEN İNŞASI

Sermaye içsel bir mantığa sahip olmadığı gibi hak, inanç ve bilgi temelinde onu sınırlandırıp kontrol altına alabilecek otonom yasalara da sahip değildir. Bu yüzden devamlı suretle tesis edilmesi gerekir. Bir başka deyişle ekonomik süreçle kurumsal yapı arasında birbirlerini çağırın, destekleyen, değiştiren ve bu suretle birbirlerini sürekli bir karşılıklılık temelinde şekillendiren bir ilişki söz konusudur. Nitekim insanları evrensel rekabet ilkesi uyarınca yönetmenin yeni bir görünümünü ortaya koyan söylem, eylem ve dizgelerin tümü şeklinde tanımlayabileceğimiz neoliberalizm de sermayenin yeniden tesis edilmesinin, ekonomik ve kurumsal çerçevenin karşılıklılık içinde yeniden şekillenmesinin olumsal bir ürünüdür (Lazzarato 2013; Aksu, 2015, s. 67). Kendine has bir akıl biçimi, özne üretme şekli, bir davranış yönetimi sistemi olarak neoliberalizm; kendi tarihsel özgünlüğü içinde bir taraftan refah devleti ve sosyal demokrasiye dönük iktisadi ve politik reaksiyonun bir sonu-

cu, diğer taraftan da daha genelleşmiş bir pratiğin adıdır. Bu tepki ve pratik, çeşitli coğrafyalarda farklı siyasi söylemler, gelenek ve gelişmeler ile girdiği yakınsamalar ve özümsemelerin neticesinde değişik şekillere bürünmekte, çeşitli ifade tarzları doğurmaktadır. Bir diğer deyişle neoliberalizm küresel ölçekte her yerde olmakla birlikte, zaman ve mekânda bir ve aynı değildir. O nedenledir ki İsveç'te sosyal devletin devam edegelen meşruluğuyla, Güney Afrika'da Apartayd rejimi sonrası demokrasi ve yeniden dağıtıma dayalı bir devlet umuduyla, Çin'de Mao sonrası dönemde sosyalist piyasa ekonomisine geçişte, Amerika'da anti devletçilikle Yeni Kamu İşletmeciliğinin şaşkınlık verici bir bileşimiyle kendisini göstermektedir. Dahası neoliberalizm farklı yerlerde değişen şekillerde uygulamaya geçirilmektedir. Mesela neoliberalizm Şili'de General Augusto Pinochet'in ekonomi politikalarına yön veren Chicago Çocuklarınca uygulamaya geçirilen bir deneyken, Küresel Güneyde IMF'in yapısal uyum reformları kapsamında vücut bulur. Benzer biçimde Thatcher ve Reagan'ın iktidarlarının ilk yıllarında gerçekleştirdikleri reformlar da neoliberalizmin Anglosakson görünümünden başka bir şey değildir. Avrupa-Atlantik halkları içindeyse neoliberalizm oldukça gizli kapaklı ilerler, demokrasiyle uyumlu bir söylem ve toplumsal olanı yok edip onun yerine ekonomik olanı koyan yönetim pratikleri, en iyi uygulamalar, hukuki ayarlar, şiddet, amirane buyruklar, mutabakat ve buy-in'e dayanan yumuşak iktidar üzerinden yürürlüğe geçirilir (Brown, 2021a, s. 22-23-43).

Değişkenliği ve esnekliğini bir tarafa bırakıp onun özsel ve küresel hakikatine odaklanacak olursak, neoliberalizmin en önemli özelliği önceden ekonomik olmayan neredeyse tüm alan ve etkinlikleri büyük ölçüde ekonomikleştirmesidir. Bu piyasa ilişkilerinin temelini oluşturan ilkenin, Adam Smith'in inancının aksine, artık mübadele değil rekabet olması anlamına gelmektedir. Neoliberaler için piyasa, giderek bireylerin mübadeleye dönük tutumlarının kendiliğinden veya antropolojik bir anlatımı olmaktan uzaklaşmaktadır. Rekabet ekonomi için bir "düzen ilkesi" olsa da onlara göre genelleştirilmesinin önünde hiçbir engel bulunmamaktadır. Neoliberal genelleştirme bir anlamda mutlak ve sınırsızdır. Bu manada rekabet pek ala tüm toplumun üzerine inşa edilebileceği bir ilke haline getirilebilir, piyasa denilen ekonomik form "tüm toplumsal bedene" yayılabilir. Neoliberalizmin toplumsal alana dönük müdahalesi çeşitlilik, farklılık ve rekabeti özendirmek ve hepimizi "insan sermayesine" dönüştürmek, kendi kendimizin girişimcisi haline getirmek adına yapılır (Lazzarato, 2013). Bu suretle neoliberal düzende piyasadaki tüm aktörler birbirleriyle mübadeleye değil rekabete girişen ufak sermayeler haline gelir. Bireyin girişimcileştiği, rekabet konumunu geliştirme amacıyla harekete geçtiği, değerini maksimize etmeye çalıştığı bu yeni düzende neoliberal özne, artık klasik liberalizmin öznelerinin aksine "insan sermayesi" olarak diğerleriyle giriştiği rekabette

kendisini en çoklaştıracak bir homo economicusa dönüşür (Brown, 2021a, s. 44; Lazzarato, 2013).

Neoliberal rasyonalite bireyi insan sermayesi şeklinde yeniden inşa ederken, Bentham'ın haz temelli yaklaşımından büyük ölçüde kaçınır ve fayda maksimizasyonu peşindeki eski homo economicus anlayışının yerine girişim toplumu haline getirilen bir toplumun çerçevesiyle uyumlu, kendi kendinin girişimcisi olan bir insan imgesi geçer. Bu "kendisinin girişimcisi" haline getirilmiş özne, neoliberalizmin siyasal ve toplumsal düşünceye kattığı yeniliklerden biri ve belki de en yıkıcı olanıdır. Nitekim klasik liberal düşünürler ekonomik ve siyasal yaşam arasındaki ilişkiyi önemsemekle birlikte asla siyaseti ekonomiye indirgememiş ve iktisadın diğer varoluş alanlarını kendi terim ve değerlendirme araçlarıyla baştan düzenleyebileceğini düşünmemişlerdir. Liberal vaadin siyasal açıdan özerk ve egemen özneyi sağlama alma vaaadinin aksine, neoliberal özne herhangi bir hayat teminatına sahip değildir ve ekonomik hedeflere öylesine bağlanmıştır ki onlar uğruna kurban edilmesi mümkündür (Brown, 2021a, s. 43-93-129; Aksu, 2015, s. 67).

İnsanları insan sermayesi haline getirmenin bu çalışmanın konusunu da doğrudan ilgilendiren pek çok önemli sonucu bulunmaktadır. Her şeyden önce birey kendi belleğinde değil aynı zamanda üyesi bulunduğu devlet, toplum ve şirketler nazarında da insan sermayesi olarak kabul görmeye başlayacaktır. Siyasal ve ahlaki anlam bakımından insan sermayeleri Kantçı birey konumunda değildir, kendi başına amaç değildirler, bünyevi bir değer taşıyor değildirler. İnsan sermayesi olarak özne kendinden sorumludur, ancak bütüne araçsallaştırılabilir ve vazgeçilebilir bir unsur biçimindedir. Dahası insan sermayesine bağlanan belirgin haklar da yoktur, sahip oldukları statü belirsizleşip tutarsızlaşmaktadır. Bizzat haklar ekonomikleştirilmekte, anlam ve uygulama bakımından yepyeni bir şekil almaktadır. Bundan dolayıdır ki bir taraftan rekabetçi bir dünyada kendi kendimizden sorumlu olmamız istenirken diğer taraftan da kendi rekabet konumlarıyla meşgul olan firma ve devletler için insan sermayesi olduğumuz ölçüde herhangi bir güvenlik, koruma, hatta sağ kalma teminatından da yoksun kalmamız söz konusu olacaktır. Neoliberalizm her türlü sosyal güvenlik programını söküüp attığı için bu tehlike asgari gereksinimlere kadar uzanmaktadır (Brown, 2021a, s. 45-46).

Hem kendisi hem firma hem de devlet için insan sermayesi olarak tasavvur ve inşa edilen sürekli başarısız olma, gereksiz kalma ve terk edilme tehlikesi altındaki neoliberal özneler bir emeklilik planından ve yurttaşlığa aidiyetin getirdiği koruyucu şemsiyelerden de mahrum bırakılmaktadır. Bunların yokluğunda kabul gören tek toplumsal liman olarak aileye işaret edilirken, eğitim, barınma, sağlık, çocuk bakımı ve sosyal güvenlik için ayrılan toplumsal yatırımlar azalmakta, ai-

lelerin sırtına da onlara muhtaç olanların (çocuklar, yaşlılar, bağımlılar, engelliler, işsizler, borçlu öğrenciler, bunalımdakiler) bakımı yüklenmektedir. Sosyal devletin sağladığı imkanların ve otoritenin yıkılışını önlemek ve demokratik aşırılıkları kösteklemek için aileden medet uman neoliberalerler, aileyi sadece bir güvenlik ağı değil aynı zamanda disiplini muhafaza eden bir kap ve otorite yapısı olarak görmektedirler. Onlara göre bireyler evlilik dışı çocuktan üniversite masraflarına kadar aileye bağımlı hale getirilebilirse ailenin otoritesine, ahlakına ve ekonomik disiplinine de tekrar tabi kılınabilirler (Brown, 2021a, s. 45-46; Brown, 2021b, s. 50-105).

Bireyleri girişimci öznelere dönüştürmenin diğer bir önemli sonucu rekabet halindeki sermayelerin arasındaki ilişkinin bir eşitlik ilişkisi olmaktan çıkıp eşitsizlik üzerinden işleyen bir ilişki şeklini almasıdır. İnsan her şey ve yerde insan sermayesi olarak görülmeye başlandığında diğerleriyle arasındaki ilişki eşitlik olmaktan çıkar. Bu suretle eşitsizlik normalleşir ve dahi normatifleşir. İnsanın sermaye halini aldığı bir demokrasi anlayışında eşit muamele ve korumadan söz etmek imkânsızlaşarak eşitlik yerini kazanlar ve kaybedenler arasındaki kategorik ayrıma bırakır. Öte taraftan her şeyin sermayeleşmesiyle emek bir taraftan öz niteliksel öte yandan da kollektif biçimiyle diğer bir deyişle sınıf olarak görünmez olur. Bu yabancılaşma, sömürü ve dayanışmanın analitik zemininin de yok olması demektir. Aynı anda sendikaların, tüketici gruplarının, sermayeler arası karteller dışındaki diğer ekonomik dayanışma biçimlerinin temelleri de sökülmüş olur. Böylece sosyal koruma ve yardımlara karşı çıkmanın yolu açılmış ve belki bir o kadar önemlisi bu tür koruma ve yardımların temelleri olanaksız hale gelmiş olur. Yine ortada sadece homo economicus olduğunda ve siyaset ekonomik olana indirgenildiğinde kamusal şeylerle ve ortak fayda ile anlam bulan yurttaşlığın zemini de ortadan kalkar. İnsanın sermaye olarak tasavvur ve inşa edilmesinin bir diğer ve önemli sonucuysa ekonomik ilkelerin devlet idaresine model oluşturmaya başlaması, ekonominin devletin ilgilendiği meselelerin ve politikaların öncelikli nesnesi haline gelmesi ve piyasalaşmasının devletin her yere yaymaya çalıştığı bir şeye dönüşmesidir. Bu suretle ekonomi doğasını kaybederek, liberal statüsünden ve otarşikliğinden mahrum kalmakta, devletin destek ve himayesine muhtaç olduğu düşünölmeye başlanmaktadır. Bu, her şeyden önce piyasa ekonomisinin “bırakınız yapınlar” siyasi ilkesinden ayrılması demektir. Neoliberal düşüncede sorun devletin ekonomiyi rahat bırakması değildir. Neoliberalizmde, ekonomik faaliyetlerde bulunması veya ekonomik olana müdahale etmesi için değil ekonomik büyümeyi ve müdahaleyi kolaylaştırması ve toplumsal olanı ekonomikleştirmesi adına devletin harekete geçirilmesi söz konusudur (Brown, 2021a, s. 46-47-48-72; Gökçe, 2011, s. 103).

Bu, devletin piyasa için yönetmesi gerektiği anlamına gelir. Bu nedenle neo-liberalizm pozitif bir devlet teorisini savunur: devlet “piyasa rekabeti oyunu için ve bir tür girişimci olarak çalışmalıdır”. Dolayısıyla, klasik liberalizm piyasayı çok az devlet müdahalesi gerektiren doğal bir varlık olarak görürken, neo-liberalizm piyasayı siyasi bir inşa olarak görür. Bu nedenle neo-liberal projenin amacı “devleti yok etmek değil, şeklini ve işlevlerini yeniden tanımlamak”tır. Devlet müdahalesi planlı bir ekonomide olduğu kadar önemli görülmektedir, farklı olan müdahalenin doğasıdır. Neo-liberalizmde devlet geri adım atmaz. Aksine, ekonomik mantığını ve rekabet, fayda maksimizasyonu ve verimlilik ilkelerini insan faaliyetinin tüm alanlarına empoze etmek için aktif olarak çalışır, böylece tüm sosyal dünyayı piyasa dostu bir ortama dönüştürür. Bu nedenle neo-liberal devlet güçlü bir “ekonomik devlet”tir çünkü meşruiyeti politik olmaktan çok ekonomiktir. Kısacası, neo-liberalizm ‘bırakınız yapınlar ile değil, daha çok sürekli ihtiyatlı olma, eylem ve müdahale’ ile tanımlanmalıdır (Laruffa, 2017, s. 4).

Ekonomi ile mal üretim veya dolaşım ve servet birikimi arasındaki bağlantının anlamını yitirdiği neoliberalizmde ekonomik kârın söz konusu olamadığı girişimler için dahi spesifik ilkeler, ölçüm sistemleri ve idare tarzlarının ifadesi haline gelmektedir. Tekrar edecek olursak, neoliberal siyasal rasyonelite toplumsal davranışın ve toplumsal ilişkilerin tamamını parasallaştırma anlamında piyasallaştırmayla yetinmemekte, daha temelde bunları salt ekonomik bir çerçeveye hem epistemolojik hem ontolojik boyutları olan bir çerçeve içine yerleştirmektedir. Devletin görevi sadece ekonomik büyüme ve küresel rekabet edebilirliğe bağlı hale geldiğinde de liberal demokrasinin adalet ile ilgili meselelere gösterdiği ilgide bir gerileme kaçınılmaz bir hal almaktadır (Brown, 2021a, s. 48-72).

3. NEOLİBERALİZMİN SOSYAL POLİTİKA ANLATISININ ELEŞTİREL BİR İZAHI

Devlet aklının ve onun refah yönetimi modelinin süregelen bir eleştirisini temsil eden neoliberalizm, bir dizi piyasa benzeri düzenleme yoluyla “benliğin sorumlu hale getirilmesi”ni içeren stratejik yeniliklerden oluşur. Bu yeni düzenlemeler, bir yandan devletin yerine ‘sivil toplum,’ ‘sosyal sermaye’ veya ‘cemaat’ kavramlarını koyarak ‘toplumsal olanı bireyselleştirmek’ için giderek daha fazla kabul gören bir toplumsal reçete sağlarken bir yandan da yapısal olarak işgücü piyasasından dışlananlar ve borç yükü altında ezilenleri patolojikleştirme ve damgalamanın birleşik tehlikelerini taşır (Peter, 2001, s. 93). Bu yeni anlatıda sosyal politikanın alanı daralmış, sosyal politika sınıf dışına düşen yoksullara/yapısal işsizlere dönük bir

politik alan halini almıştır. Bir başka deyişle neoliberal sosyal politikaların hedef kitlesini işgücü piyasasına dâhil ol(a)mayanlar ve bu nedenle yalnızca yoksul değil aynı zamanda toplumdan dışlananlar oluşturmaktadır. Arzulanan, sosyal politika yardımlarının gerçekten ihtiyacı olan muhtaç ve düşkün kesimlerle sınırlandırılmasıdır. Bir başka deyişle neoliberal sosyal politika programları, kentli işçilere, kentsel hizmet sektöründeki alt-orta sınıf ailelere veya kırsal çiftçilere çok daha az ilgi göstermekte daha ziyade “yoksulların en yoksulu”na yönelmektedir. Bu, büyük ölçüde neoliberaler tarafından sosyal politikanın bir maliyet unsuru olarak görülmesinden kaynaklanmaktadır. Kamu sağlık sisteminde ve özellikle emekli maaşlarında yapılan harcamaların hızla arttığı, gelecekte daha da büyüyeceği ve sürdürüleme-yeceği savunulmaktadır (Huffs Schmid, 2005, s.70-71; Özügürlü, 2003, s. 64-67; Putzel, 2020, s. 425).

Onlara göre refah devletinde sosyal harcamalar hükümetlerin bütçe açıklarıyla finanse edilmektedir ve sosyal harcamaların alıcılarına ödedikleri vergi miktarından çok daha fazla hizmet sunulmaktadır. Ödenen ile alınan arasındaki farkın bütçeden finansmanı ise tüketimi ve enflasyonu artırmakta, hane halkı tasarruflarını ve yatırım oranını azaltmakta, rekabet gücünü düşürmekte ve sonuç olarak uzun dönemde ekonomik büyümenin önünde bir engele dönüşmektedir. Yine onlara göre refah devletinin sosyal harcamaları işsizliği sürekli hale getirmektedir. Refah devletinde sosyal korumaya dönük kimi mekanizmalar, rezerv ücretlerinin artışına yol açmakta ve bu durum emek piyasasında uyumsuzlukları beraberinde getirmektedir. İşsizlere gelir desteğinin sağlanması düşük ücretle çalışma ihtimalini ortadan kaldırmakta, diğer taraftan da ücretin vergilendirilmesi ve işçileri korumaya dönük düzenlemeler işletmelerin çalışanlara yüksek ücret vermek isteklerini yok etmektedir. Bu döngüde kronikleşen işsizlikle birlikte gelir eşitsizliği de artmakta ve gelir eşitsizliğini gidermek adına sosyal refah harcamalarında bir artış yaşanmaktadır. Bunun içindir ki refah harcamaları refah devletinin kendisinin yarattığı eşitsizlikleri gidermeye yönelik bir uygulamadan başka bir şey olarak görülemez (Öztürk, 2011, s. 88-89).

Tüm bu nedenlerden dolayı neoliberalere göre gereksiz tüm harcamaların ortadan kaldırılması ve sosyal harcamaların maliyetleri artırdığı için kısılması gerekir. Böylece neoliberalizmle birlikte sosyal politika; “daha ziyade zorunlu koşullarda ve en alt düzeyde ortaya çıkan ve ancak toplumsal onarım olarak nitelendirilebilecek bir politik anlayış” halini alır (Çuhadar, 2017, s. 687). Çünkü artık ekonomik küreselleşme, esnek emek piyasaları, aile yapısının değişimi ile çok daha karmaşık hale gelen demografik yapı nedenleriyle giderek çözülmekte olan geleneksel toplumsal sınıf yapılarıyla nitelenen modern sonrası bir “risk toplumu” söz konusudur. Bu

yeni risk toplumunda, risklerin idaresi Fordist dönemdeki görünümünden büyük ölçüde uzaklaşmaktadır. İşverenler, sendikalar ve devlet arasında varılan Fordist uzlaşıda, sosyal korunma hakkı emeğe ilişkin düzenlemelerde ve sosyal güvende, ücrete dayalı tabiiyetin telafisi olarak düşünülmekte, emek sözleşmesinin işverenle çalışan arasında kurduğu iktidar asimetrisi temelinde meşrulaştırılmakta ve yasa tarafından böyle tanınmaktaydı. Neoliberalizmle birlikte, yeni bir risk ve korunma kavramsallaştırması gündeme getirilerek bu anlayıştan tamamen uzaklaşmış, bu suretle II. Dünya Savaşını takip eden süreçte belirmiş olan uzlaşma ve tavizden de bütünüyle kopulmuştur. 1970'lerden beri hüküm süren bu yeni risk dağılımı ve ona eşlik eden yeni koruma sisteminde “tam istihdam, bölüşüm ve maliyeti giderek artan evrensel sosyal güvenlik hizmetlerini” yerine getirmenin artık geleneksel yollardan mümkün olmadığı görüşü ağır basar. Sonuç olarak sosyal politika –yoksulluk, işsizlik, sosyal güvence, sağlık, emeklilik gibi- “müşterek risklerin idaresi”ne ve sosyal harcamalar da “beşeri sermayeye yapılan bir yatırıma” indirgenir. Burada önemli olan piyasanın egemenliği ve tek çözüm yolu olduğunun tartışmasız kabulü ve aslında artan uluslararası rekabet sonucunda ortaya çıkan yoksulluk, işsizlik, sosyal güvence sorunlarının içinde yaşamak zorunda olduğumuz yenedünyanın kaçınılmaz ve neredeyse doğal riskleri olarak görülmesidir (Lazzarato, 2013; Yaşar ve Yenimahalleli Yaşar, 2012, s. 64-83).

Bu haliyle günümüzün sosyal politika anlayışı büyük ölçüde siyasetten arındırılmıştır. Zira sosyal politikanın meydan okuduğu sorunların tamamı sosyal ve siyasal boyutlarından bağımsız bir biçimde içinde yaşadığımız neoliberal dünyanın artık kabul etmek zorunda olduğumuz riskleri olarak tanımlanmaktadır. Bu bağlamda ideal vatandaşlar, “riskli” ve sağlıksız davranışlardan kaçınan ve refahlarını artıranları seçen, böylece devlete olan maliyetlerini en aza indiren ve devlet tedarikinin daha fazla “geri alınmasını” kolaylaştıran kişiler olarak gösterilmektedir. Bu aslında yaşanan değişimin özünde refah liberalizminin temellerinden biri olan ve sosyal adalet ve benzeri bir nihai amaca ulaşmak adına yürütülen tözel mantığın neoliberalizmle beraber yerini risk en azlaması veya fayda en çoklamasından başka bir ereği olmayan biçimsel mantığa bırakmasıdır. Neoliberal ideolojinin hesaplama mantığı sosyal politikayı, beşeri sermaye ve müşterek riskler bağlamında tanımlayıp değerlendirerek riskin en aza indirilmesi ve beşeri sermayenin getirisini ise en çoklaması çabasına indirger (Yaşar ve Yenimahalleli Yaşar, 2012, s. 86; Bottrell, 2013). Bu bağlamda sosyal politikaların sosyal yatırıma indirgenmesi ve herkesin çıkarına gibi görünen, çatışma ve tartışmadan kaçınan politikalar şeklinde formüle edilmesi depolitizasyona yol açar. Başka bir deyişle neoliberallerin ‘siyasi tartışmayı’ mümkün kılacak ‘diyalektik bir anlayışı’ kabul etmek yerine, ‘kimsenin ciddi bir şekilde sorgulayamayacağı ve direnmeyeceği’ kazan-kazan durumları yaratmaya muktedir

politikalar üzerinden “sosyal ve ekonomik hedefleri uzlaştırma” girişimi, sosyal politikayı apolitikleştirir. Böylece, çatışmadan kaçınmak, bazı meselelerin siyasetin gündeminden çıkarılması anlamına gelir: örneğin, ekonomik elitler tarafından kaçınılmaz olarak karşı çıkılacağından, gelir ve servetin yeniden dağılımı “toplumsal” gündeme dahil edilemez. Dolayısıyla, bu depolitize edilmiş uzlaşmada, ‘toplumsal’ hedeflerin, güçlü ekonomik çıkarlarla uyumlu olacak şekilde formüle edilmesi gerektiği, yani ekonomik ve sosyal hedefler arasında bir çatışma olması durumunda, birincinin ikincisine öncelliği kabul görmektedir. Bu düşünceyle bağlantılı olarak, ekonomik ve sosyal hedefler arasındaki uzlaşma aslında ekonomileştirme yoluyla gerçekleşir. Ekonomiyi ‘toplumsallaştırmak’ yerine toplumsalın ekonomileştirilmesini çözüm olarak sunan neoliberaler, sosyal politikayı ekonomik bir yatırım olarak yeniden şekillendirmektedirler. Bu suretle sosyal hakları geliştirmeye yönelik erken çabaları karakterize eden etik ilke ve değerlere yapılan atıf yerini sosyal yatırım anlayışıyla birlikte ekonomik-araçsal bir rasyonelite ve ‘verimliliği’ vurgulayan bir ‘post-ideolojik yaklaşım’a bırakır. Sonuç, “ekonomik gelişmeleri politik olmayan, hatta doğal fenomenler olarak görme ve hükümetlerin hepimizi yeni dünya için şekillendirmedeki rolünü” kabul etme yönünde bir eğilimin yükselişidir (Laruffa, 2018, s. 179).

Neoliberalerin “sosyal olarak dışlanmış” veya “risk altında”kilere hak vermeyi esas alan sosyal politika yaklaşımı, artan ekonomik eşitsizliklerle birleşerek topluluklarda sosyal özlemlerin yok edilmesine karşı yaygın bir halk öfkesinin yükselişine de neden olmaktadır. Sağ popülistlerin son yıllardaki kitlesel başarısı, “girişimci, aktif, sorumlu, çalışkan, yasalara saygılılardan oluşan asıl ulus” ile “hegemonik projeden dışlanan sorumsuz, çıkarıcı, bencil, devlete bağımlı, tembel kesimler” arasındaki bu öfkeyi körüklemesinden kaynaklanmaktadır. Sosyal politikanın bizzat kendisi sağcı/otoriter hareketler veya bu tepkilere öncülük eden/yönlendiren hükümetler tarafından adeta siyasi bir araç olarak kullanılmaktadır. Bu bağlamda sosyal politika, sağcı/otoriter hareketler tarafından sosyal düzeni, milliyetçi, ırksallaştırılmış, etnikleştirilmiş, nativist, dini, ataerkil ya da diğer çizgilerle ifade edilen kendi ideolojileri doğrultusunda biçimlendirmeleri için stratejik bir kaynak olarak görülür. Başka bir deyişle, sosyal politikanın çeşitli unsurları, bu tür yeni sağ, genellikle dini siyasi hareketlere desteği güçlendirmek veya sağlaştırmak ve ayrıca bu amaçlara uygun belirli ideolojik anlatıları yaymak ve/veya pekiştirmek için kullanılır (Fischer, 2020, s. 374; Putzel, 2020, s. 436; Akbaş, 2017, s. 126).

Kaldı ki sosyal politika alanının daraltılması sağ popülistlerin önderlik ettiği ‘hak etmeyen’ yoksullara yönelik -etnik, dini ve göçmen azınlıklara- ayrımcılığa veya bunların dışlanmasına izin verecek bir sosyal politika programlarına karşı,

özellikle 2010'ların başındaki mali krizin ardından, alt ve orta sınıflarca yaygın bir alıcılık yaratmıştır. Daha da kötüsü, etnik nefret, ırkçılık ve kadın düşmanlığı gibi iğneleyici söylemlerin devletin "zorba kürsülerinden" meşrulaştırılması, insanların dikkatini bu yeni sağ popülistlerin arkasında yatan ekonomik çıkarlardan uzaklaştırmakta ve öte yandan da toplumdaki geleceği şekillendiren bölünmeleri de alevlendirmektedir. Toplumunu "yerli çoğunluk" ile etnik, dini veya göçmen azınlıklar arasında bölen, yoksullarıya "hak eden/hak etmeyen" ve hatta "suçlu" olarak anlatan böylesi bir dil, daha adil ve evrensel sosyal politikalar için verilen mücadeleleri baltalamaktadır. Bu durum devletin 'sağ elinin' 'sol eline' galebe çaldığı, devletlerin kamu hizmeti sunumundan çekilmesi ile beraber artık meşruiyetlerini daha ziyade "güvenlik" üstünden devşirdikleri bir dönemde oldukça büyük bir soruna işaret etmektedir (Putzel, 2020, s. 247-421-436; Savaşkan, 2008, s. 383).

Neoliberalerler yoksulluk, işsizlik, sosyal güvencesizlik gibi sorunları genelde kapitalist üretim tarzıyla ve özelde neoliberal süreçle hiçbir alakası yokmuşçasına doğa tarafından dayatılan olağan olgular şeklinde tarih dışı bir anlayışla sunar. Bu tarz bir anlatı sosyal politikanın eleştirel bir açıdan görülmesini engellediği gibi onun değişen ve dönüşen kavramsallaştırmasının da dikkatlerden kaçmasına neden olur (Yaşar ve Yenimahalleli Yaşar, 2012, s. 86). Sosyal politikanın yukarıda bahsi geçen apolitik ve tarih dışı görünümünün yanı sıra giderek bireysel bir hal alışından da bahsetmek gerekir. Refah devleti öğretisinin toplumsal bir sorun olarak kavramsallaştırdığı sosyal güvenlik, neoliberalizmle beraber bireysel bir sorun halini alarak, kişi ve kişinin zenginliğine endekslenmekte veyahut da devletin ihtiyaç sahiplerine bağışta bulunması halini alarak bir hayırseverlik faaliyetine dönüşmektedir. Her iki halde de sosyal politika toplumsal olma özelliğini kaybederek, kamusallığını yitirir. Bir diğer ifadeyle, neoliberalizmle beraber en güçlü anlatımına On altıncı Yüzyılda İngiltere'de kabul edilen Yoksullar Yasaları'nda kavuşan iptidai bir anlayış diriltilmeye ve sosyal devlet öncesine dönüşü temsil eden neoliberal tasavvurla beraber sosyal politika bir kez daha özel bir alana dönüştürülmeye çalışılmaktadır (Durmaz, 2016, s. 152). Böylece sosyal politika "sosyal" olanın yokluğunda yalnızca "ekonomik" olanın boyunduruğunda dolayısıyla sosyal belirleyicilerin bütününden yalıtılarak bireysel düzeyde kavramsallaştırılır ve formüle edilir bir hal almaktadır (Yaşar ve Yenimahalleli Yaşar, 2012, s. 88). Böylesi bir kavramsallaştırma ve formülasyon büyük ölçüde kendine 'yatırım' yapma yönündeki bir eğilimin ve aynı anda hem ekonomik hem de ahlaki bir süreç olan 'kendinden sorumlu olma' anlayışının sonucudur. Özelleştirilmiş bir refah rejiminin öznelere olarak bireyler kendilerine belirli yönetsel, ekonomik ve aktüeryal teknikleri uygulamaya davet edilmektedir. Benliğin sorumlu hale geldiği bu yeni düzende bireylerden ahlaki bir fail olarak sorumluluk almaları beklenmekte ve hesaplayıcı rasyonel bir seçim aktörü olarak

kişinin sağlığı, eğitimi, güvenliği, istihdam edilebilirliği ve emekliliği ile ilgili bir dizi yatırım kararını kendine karşı görevleri olarak yerine getirmesi istenmektedir. Kısacası hesaplayıcı kişisel çıkarın, benliğin günlük bir pratiği olarak risk yönetimini oluşturmak için aktüeryalizmle eklemlendiği neoliberal düzenin bireylerinin finansal riskleri değerlendirmeleri, çözümler önermeleri ve her çözümün uzun dönemdeki sonuçlarını irdeleyebilen bir profesyonel gibi davranmaları beklenmektedir. Yeni aktüeryal veya sigorta temelli rasyonalite biçimlerine doğru yaşanan bu değişimle risk yönetimi bireyselleştirilmekte ve piyasa aracılığıyla tatmin edilen (özelleştirilmiş bir aktüeryalizm) bir hal almaktadır (Peter, 2001, s. 85-91).

Bireyselleştirilmiş ve özelleştirilmiş bu hali ile sosyal politika, yardımları kabul edilebilir davranış koşullarına tabi bir hak şeklinde kurgulayan siyasa dönüşümüne de açık hale gelmekte ve bu suretle yardımlar, evrensel olarak paylaşılan bir sosyal hak olmaktan çıkarak bir sözleşmenin gereği halini almaktadır (Lazzarato, 2013). Neo-liberalizmle beraber sosyal yardımlar, sosyal sigortalar aleyhine ön plana çıkarılmakta ve bilhassa yüksek işsizlik rakamları ve kayıt dışı istihdamla nitelenen sosyo-ekonomik bir yapıda, yardımlar giderek yaygınlaşmaktadır. Zira çalışma yaşamı üzerinden temellendirilen sosyal sigorta sisteminin bahsi geçen koşullarda kendine yer edinebilmesi zor görünmektedir (Durmaz, 2016, s. 151). Böylece sosyal yardımlara dayalı bir sosyal politika anlayışı “yardımseverlik” ahlakını beraberinde getirerek, sosyal politikanın aynı ve nakdi yardım paketlerine indirgenmesine yol açmaktadır. Özuğurlu’nun (2003, s. 69) da dile getirdiği üzere, bir hizmetin statüsel eşitlik temelinde hak olarak genelleştirilmesi ile gerçekten ihtiyaç duyanlara arz edilmesi arasında oluşan fark, diğer koruyucu hizmetlerle (hayırseverlik, klentalizm, paternalizm gibi) sosyal politika arasındaki farkı oluşturmaktadır. Bu öte taraftan mülkten yoksun olanları yurttaş şeklinde anlamlandırmakla yardım bağımlısı sefiller şeklinde görmenin arasındaki farkı da verir. Kuşkusuz, günümüz uygulamalarının bir ucu hayırseverlik ahlakına ve geleneklere bağlanabilir. Ne var ki sosyal politikanın modern anlatısı “merhametten çok adalet düşüncesine” ve “lütuftan çok hak temeline” dayanmaktadır. Aynı şekilde modern sosyal politikalar, rasyonel ve kalıcı temelde işleyen uygulamalar olup kendinden önceki dönemden gönüllülük, kalıcı ve yaygın uygulamalar olmaları bağlamında ayrılmaktadırlar. Bu nedenle sosyal politikanın modern görünümü dile getirilirken “toplumsal olandan devlete” ve “ahlaki temelden hak temeline” doğru bir değişimin yaşandığına vurgu yapılmalıdır (Koray, 2008, s. 42).

Ne var ki neoliberalizmle birlikte, sosyal politikanın sosyal korumacılık, bölüşüm ve dönüşüm yetenekleri pasifleştirilmekte, piyasa ve kalkınma politikalarının başarısızlıklarına çare olarak “sosyal” olanın yokluğunda ve yalnızca ekonomik ola-

nın belirleyiciliğinde dolayısıyla sosyal olandan bütünüyle yalıtılarak salt bir muhasebe sorununa indirgenen basit bir “sosyal güvenlik ağları” anlayışını sosyal politika olarak sunmaktadır. Dolayısıyla sosyal politika haklar temelinden hayırseverliğe ve devletten sivil toplum kuruluşlarına devredilen bir olgu olma yolundadır (Yaşar ve Yenimahalleli Yaşar, 2012, s. 87-88). Bitirmeden “sözleşme” mantığı ve “hayırseverlik” mantığının birbirini güçlendirdikleri de dile getirilmelidir. Ne kadar çok toplumsal mesele ekonomik nesnelere olarak ele alınırsa, toplumların ekonomik olmayan (örneğin, sosyal ve çevresel) hedefleri teşvik etmek için ahlakın gönüllü taahhütlerine daha fazla başvurulması gerekir (Laruffa, 2022, s. 8).

4. SONUÇ

Ekonomiyi toplum içinde bir alan olarak algılayan klasik liberallerin aksine, neo-liberaller piyasanın bir bütün olarak toplumun genel düzenleyici ilkesi olması gerektiğine inanırlar. Bu görüşe göre, bir ‘toplum politikası’ aracılığıyla devlet, piyasa mantığını empoze etmek için topluma müdahale etmeli ve rekabetçi mekanizmaların <toplumun her anında ve her noktasında düzenleyici bir rol oynamasını> sağlamalıdır. Dolayısıyla neo-liberalizm, toplumun sosyal dayanışmadan ziyade bireysel rekabet temelinde örgütlenmesi gerektiğini savunan “bir toplum projesini” içerir. Her bireyin bir ‘girişimci’ haline geldiği bu ‘girişim toplumu’, rekabet dinamiğine tabi bir toplumdur. Bireyin sermayeleşmesi, ekonomik olanın, ekonomik olmaya uygulanması sürecinde çok önemli bir rol oynar. Öyle ki önceden ekonomik olmadığı düşünülen bütün bir alanın katı bir ekonomik yorumunu mümkün kılar. Böylece ‘yatırım-maliyet-kâr’a dayalı ekonomik model genişleyerek, toplumsal ilişkilerin ve varoluşun kendisinin modeli haline alır. Piyasa, tüm insan eylemlerinin yargılanması gereken temel haline gelir. Piyasa, tüm hükümet faaliyetlerini ölçmeyi ve değerlendirmeyi mümkün kılar ve kesinlikle ekonomik terimlerle hükümetin eylemlerini yargılayan ‘daimi bir ekonomik mahkeme’ haline alır. Bu ‘maliyet-fayda’ mantığı, eğitim, sağlık, istihdam ve konut ile ilgili sosyal programlara kadar genişletilir. Bu suretle ‘sosyal harcamalar ve devlet müdahalesinin’ ekonomik refahla çatıştığı varsayımından hareketle neoliberal düşüncede sosyal politika ekonomik büyümeyi engelleyen ‘savurgan bir maliyet’ olarak görülmeye başlar. Bu nedenle neoliberalizmin sosyal politika anlatısı sosyal politika alanının daralmasını bir politik öneri olarak sunar bizlere. Bunun yanı sıra bu politik anlatı, her sosyal hedefin “ekonomik büyümeye veya rekabet edebilirliğe katkısıyla açıkça meşrulaştırıldığı” şeklindeki bir inancı yansıtır. Ne var ki soruna maliyet açısından yaklaşıldığında ve bireyler yatırım nesnelere olarak görülmeye başlandığında savunmasız nüfusları hedef alan sosyal politikalar imkânsız hale gelmektedir. Neoliberaler tarafından

çekici olmayan ‘yatırım nesnelere’ olarak görülen evsiz insanlar gibi son derece marjinalleştirilmiş nüfuslara dönük müdahaleler genellikle maliyetli olurken, istihdam oranları ve üretkenlik açısından geri dönüşlerse çok belirsiz ve/veya çok düşük kabilmektedir. O nedenle sosyal harcamaları ekonomik büyümeye/rekabet edebilirliğe katkısıyla meşrulaştırmak yerine haklara/ihtiyaçlara dayalı bir mantık üzerinden meşruluğunun sağlanması insan onuru ve temel haklar çerçevesinde daha doğru görülmektedir. Ekonomik bir rasyonaliteyi ekonomik olmayan alanlara doğru genişleterek sosyal politika söyleminin ekonomikleştirilmesi sosyal politikanın özellikle sosyal vatandaşlık, haklar ve adaletle ilgili içeriğinin büyük ölçüde yok edilmesinden başka bir anlam taşımamaktadır (Laruffa, 2021b; Laruffa, 2017, s. 5).

Etik Beyanı: Bu çalışmanın tüm hazırlanma süreçlerinde etik kurallara uyulduğunu yazarlar beyan eder. Aksi bir durumun tespiti halinde Kamu Yönetimi ve Politikaları Dergisinin hiçbir sorumluluğu olmayıp, tüm sorumluluk çalışmanın yazarlarına aittir.

Yazar Katkıları: Hülya EŞKİ UĞUZ ve Sibel ÇALIŞKAN, çalışmanın tüm bölümlerinde ve aşamalarında katkı sağlamışlardır. Yazarlar esere eşit oranda katkı sunmuştur.

Çıkar Beyanı: Yazarlar ya da herhangi bir kurum/kuruluş arasında çıkar çatışması yoktur.

Ethics Statement: The authors declare that the ethical rules are followed in all preparation processes of this study. In the event of a contrary situation, the Journal of Public Administration and Policy has no responsibility and all responsibility belongs to the author of the study.

Author Contributions: Hülya EŞKİ UĞUZ and Sibel ÇALIŞKAN have contributed to all parts and stages of the study. The authors contributed equally to the study.

Conflict of Interest: There is no conflict of interest among the authors and/or any institution.

KAYNAKÇA

- Akbaş, S. (2017). Eşitlik, Yurttaşlık ve İstihdam Bağlamında Sosyal Yatırım Devleti. *Emek Araştırma Dergisi*, 8(12), 115-130.
- Aksu, C. (2015). Neoliberal Toplumda Öznellik. *Artvin Çoruh Üniversitesi Uluslararası Sosyal Bilimler Dergisi*, 1(1), 66-89.
- Bottrell, D. (2013). Responsibilised Resilience? Reworking Neoliberal Social Policy Texts. *M/C Journal*, 16(5). <https://doi.org/10.5204/mcj.708>
- Brown, W. (2021a). *Halkın Çözülüşü: Neoliberalizmin Sinsi Devrimi*. B. A. Aksoy (Çev.), Metis Yayınları, İstanbul.
- Brown, W. (2021b). *Neoliberalizmin Harabelerinde Batı'da Antidemokratik Siyasetin Yükselişi*. B. O. Doğan (Çev.). İstanbul: Metis Yayınları.
- Busso, S. (2017). The De-Politicization of Social Policy at The Time of Social Investment: Mechanisms and Distinctive Features. *Partecipazione e Conflitto*, 10(2), 421-447.
- Çuhadar, Seyran Gürsoy (2017). Sosyal Politika ile Klientalizm İlişkisi: Gıda Bankacılığı Üzerinden Bir Değerlendirme. *Çalışma ve Toplum*, 2, 681-702.
- Durmaz, O. S. (2016). Neo-Liberal Sosyal Politika Rejiminin Tesisi ve AKP. *Çalışma ve Toplum Ekonomi ve Hukuk Dergisi*, 1(48), 143-168.
- Esin, P. (1982). *İşbölümü, Yabancılaşma ve Sosyal Politika*. Ankara: A.Ü. SBF Yayınları.
- Fischer, A. M. (2020). The Dark Sides of Social Policy: From Neoliberalism to Resurgent Right-wing Populism. *Development and Change*. 51(2). 371–397.
- Gökçe, G. (2011). Neoliberalizmin Krizi ve Yeni Devlet/Yönetim Modeli Arayışları. *Türk İdare Dergisi*, 471-472, 99-116.
- Huffschmid, J. (2005). *Economic Policy for a Social Europe-A Critique of Neo-liberalism and Proposals for Alternatives*, Palgrave Macmillan.
- Koray, M. (2007). Sosyal Politikanın Anlamı ve İşlevini Tartışmak. *Çalışma ve Toplum*, 4, 19-56.
- Koray, M. (2008). *Sosyal Politika*. Ankara: İmge Kitabevi Yayınları.
- Laruffa, F. (2017). Social Investment: Diffusing Ideas for Redesigning Citizenship After Neo-Liberalism?. *Critical Social Policy*, 1–19.
- Laruffa, F. (2018). Towards a Post-Neoliberal Social Policy? Social Investment versus Capability Approach. *Momentum Quarterly*, 7(4), 171-187.

- Laruffa, F. (2019). Social Welfare Discourses and Scholars' Ethical/Political Dilemmas in the Crisis of Neoliberalism. *Ethics and Social Welfare*, 13(4), 323-339.
- Laruffa, F. (2021a). Studying the relationship between social policy promotion and neoliberalism: the case of social investment. *New Political Economy*, DOI: 10.1080/13563467.2021.1973398
- Laruffa, F. (2021b). Promoting Social Goals Through Economisation? Social Investment and the Counterintuitive Case of Homelessness. *Policy and Politics*, 49(3), 413-431.
- Laruffa, F. (2022). Toward a Post-Neoliberal Social Citizenship?. *Constellations*, 1-17.
- Lazzarato, M. (2013). Neoliberalizm İş Başında: Eşitsizlik, Güvensizlik ve Toplumsalın Yeniden Kurulumu. Politik-Ekonomik Alanın İncelenmesi İçin Temel Öğeler. S. Yardımcı (Çev.), *Skop Dergi*, 4.
- Öztürk, Ş. (2011). Kapitalist Devlet İçin Post Modern Bir Orta Yol Önerisi: Sosyal Yatırım Devleti. *Sosyal Siyaset Konferansları Dergisi*, 61, 81-131.
- Özügürlü, M. (2003). Sosyal Politikanın Dönüşümü ya da Sıfatın Suretten Kopuşu. *Mülkiye*, XXVII(239), 59-74.
- Peter, M. A. (2001). *Poststructuralism, Marxism and Neoliberalism: Between Theory And Politics*. Boston: Rowman and Littlefield Publishers.
- Putzel, J. (2020). The 'Populist' Right Challenge to Neoliberalism: Social Policy between a Rock and a Hard Place. *Development and Change*, 51(2), 418-441.
- Savaşkan, O. (2008). Neoliberalizm ve Sosyal Politikanın Yeniden Kurumsallaşma Süreci: Türkiye Örneği. *Toplum ve Hekim*, 23(5), 382-390.
- Yaşar, Y. ve Yenimahalle Yaşar, G. (2012). Neoliberal Küreselleşme ve Sosyal Politikada Dönüşüm. *Mülkiye*, XXXVI(274), 63-92.